

Література

1. International Aeronautical Communication Organization (SITA). URL: <https://www.sita.aero/about-us/> (дата звернення: 02.02.2023).

2. Особливості функції комплаєнс в авіаційній галузі. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/osoblivosti-funkciyi-komplaens-v-aviaciyuiy-galuzi.html> (дата звернення: 02.02.2023).

3. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квіт. 2016 р. про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 02.02.2023).

УДК 340.11(043.2)

Шапенко Л.О., к.ю.н., доцент,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПРАВОВА ПРЕЗУМПЦІЯ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ ЗМІСТУ ПРАВА

Правове регулювання суспільних відносин – це складний та багатогранний процес, вивченню якого присвячена значна кількість праць. Проте не всі аспекти даного процесу розкриті в повному обсязі. Одним із таких аспектів можна вважати регулятивний правовий вплив на поведінку індивідів різного роду презумпцій.

Сучасне українське законодавство містить досить широкий спектр презумпцій. Не дивлячись на визнання їх існування та специфічну роль в механізмі нормативно-правового регулювання суспільних відносин, значні їх характеристики до теперішнього часу трактуються в юридичній літературі неоднозначно. Спірними залишаються питання класифікації презумпцій, не вироблені загальні вимоги до реалізації норм права, що містять презумпції. Проте, при всіх зовнішніх відмінностях в існуючих підходах до поняття презумпцій незмінним залишається один важливий момент. Всі підходи спираються на певний методологічний фундамент. Методологічний базис (не залежно від методологічних вподобань авторів) має першочергове значення для формування поняття презумпції. Він не завжди присутній явно, але завжди диктується інструментальними потребами сфери, в якій може застосовуватися та чи інша правова презумпція. Дана обставина обумовлює необхідність попереднього розгляду хоча б основних теоретико-методологічних підходів до дослідження правових презумпцій.

Правові презумпції є одним із інститутів вітчизняного права. Варто сказати, що правові презумпції є тими юридичними категоріями, які беруть свій початок в стародавньому суспільстві. Значна частина презумпцій, використовуваних в сучасному законодавстві, була відома ще

римському праву, а деякі з них застосовувалися і в період неписаного права [1, с. 21-22]. Нині значення правової презумпції як самостійного явища не викликає ніяких заперечень. В юридичній науці склалася обґрунтована думка про те, що судження про недопущення презумпцій в праві або про їх незначну роль в правовому регулюванні є хибними. Адже ситуація невизначеності, недоведеності під час вирішення правових спорів була і буде завжди. Це зумовлено складною пізнавальністю ряду обставин, зокрема тих, що відносяться до суб'єктивної сфери особи – вини. Разом з тим, законодавство пов'язує з цими обставинами важливі юридичні наслідки, що неминуче створюють для правозастосовника непереборні перепони щодо їх встановлення.

У загальному вигляді в сучасній юриспруденції правова презумпція визначається як закріплене в нормах права припущення про наявність чи відсутність юридичних фактів, засноване на зв'язку між ними і фактами наявними та підтверджене попереднім досвідом [2, с. 107]. В якості суттєвих специфічних ознак правових презумпцій можна виділити наступні їх характеристики (якості): 1) відображають звичайний, закономірний характер, зв'язки між повторюваними фактами; 2) містять вірогідне припущення; є штучно сформованою нормою права; 3) прямо чи побічно закріплені в законі; 4) можуть розглядатися як абстрактно сформована норма права; 5) викликають певні правові наслідки; 6) виступають специфічним додатковим юридичним засобом нормативної будови, який рідко використовується законодавцем.

На основі перерахованих і ряду інших ознак можна вивести загальне поняття правової презумпції. Правова презумпція – це абстрактне, штучно сформоване законодавцем ймовірне припущення, що являє собою додатковий засіб нормотворчої юридичної техніки, який при певному фактичному складі, багаторазовому застосуванні і визнанні стає непростим правилом поведінки (нормою права), а правовим принципом.

Одним із аспектів дослідження правових презумпцій є їх класифікація. Представники теоретико-правової науки використовують наступну класифікацію правових презумпцій: 1) в залежності від способу закріплення презумпції поділяють на фактичні та законні; 2) за можливістю спростування – на спростовні та неспростовні; 3) за сферою дії – на загальноправові, міжгалузеві (презумпція добросовісності громадян) та галузеві; 4) за значенням (ролю) в правовому регулюванні – на матеріально-правові та процесуально-правові; 5) з точки зору юридичної техніки закріплення – на прямі та побічні; 6) за способом встановлення та методом правового регулювання – на диспозитивні та імперативні [3, с. 61-63]. Крім того, варто запропонувати класифікацію презумпцій в залежності від етапу правового регулювання на правоформуючі і правореалізуючі тощо.

З урахуванням проведеного аналізу сутності презумпцій можна відмітити наступні обставини: 1) презумпція є невід'ємною частиною правового регулювання суспільних відносин і його механізму; 2) презумпція – це техніко-юридичний спосіб правотворчості, який дозволяє правовій системі відповідати постійно мінливим суспільним відносинам; 3) презумпції дають визначеність в правозастосуванні в умовах дефіциту інформації; 4) презумпції можуть обґрунтовувати деякі юридичні норми (наприклад, в силу «презумпції нерозуміння» особа, яка не досягла відповідного віку, вважається нездатною усвідомлювати характер своїх дій і тому не притягається до юридичної відповідальності); 5) презумпція – це, як правило, вірогідне припущення, причому вірогідність його істинності може бути як відносно значною, так і нікчемною; 6) презумпції закріплені прямо чи побічно в нормах права (на відміну від юридичних презумпцій, фактичні презумпції по суті не мають правового значення, але можуть враховуватися при формуванні внутрішнього переконання правозастосовника); 7) презумпції мають відношення до наявності чи відсутності певних обставин, що мають правове значення (юридичних фактів) і викликають правові наслідки.

Таким чином, вплив права на суспільні відносини лише презюмується не завжди адекватно приписам і має вірогідний характер. Відповідно можна виділити своєрідну юридичну презумпцію – презумпцію регулювання суспільних відносин правом. Правова презумпція містить припущення (правило), яке завжди знаходить своє закріплення в нормі закону і тому являється законною презумпцією, що і забезпечує її здатність реально впливати на регульовані правом види суспільних відносин.

Роль правових презумпцій не можна зводити лише до юридико-технічного забезпечення механізму нормативно-правового регулювання відповідної сфери суспільних відносин. В ряді випадків логічна природа правових презумпцій як ймовірність припущень відходить на другий план або взагалі виключається, а їх сутність трансформується в специфічні принципи нормативно-правового регулювання. Правові презумпції включають в себе як матеріально-правові, так і процесуально-правові аспекти, що характеризують їх нормативно-правову сутність і призначення. При чому, перший аспект розкриває роль правової презумпції у визначенні правового статусу суб'єктів матеріально-правових відносин, другий – у визначенні його реалізації та захисту.

Література

1. Зеленько І.П. Функції презумпцій у праві України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 2. С. 20-24.

2. Шутак І.Д. Юридична техніка: курс лекцій. Івано-Франківськ: Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки. Дрогобич: Коло, 2015. 228 с.

3. Калюжний Р.А., Шапенко Л.О. Наукові основи правотворчості та юридичної техніки: курс лекцій. Київ: ТОВ «МП Леся», 2019. 74 с.

УДК 347.822 (043.2)

Юдіна І.В., адвокат, керуючий партнер
Адвокатського об'єднання «ЮРІКОН-22»,
здобувачка вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕКСПЕРТА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

В адміністративному судочинстві правовий статус експерта визначається процесуальним законодавством – Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАС України), Законом України «Про судову експертизу» та іншими нормативно-правовими актами у сфері судово-експертної діяльності.

Європейська континентальна доктрина визначає правове становище експерта як помічника судді, англо-американська – як свідка. Вітчизняне законодавство визнає експерта самостійним суб'єктом процесу, який має власний обсяг процесуальних прав та обов'язків, що відрізняють його від інших суб'єктів процесуальної діяльності. Відмінною рисою такого суб'єкта процесу є об'єктивна незаінтересованість у кінцевому вирішенні справи, що обумовлено його функцією подання суду особливого доказу – експертного висновку. Специфічним є те, що експерт заздалегідь (а priori) не має доказової інформації – він отримує її в ході спеціального дослідження за допомогою своїх спеціальних знань [1].

Відповідно до ч. 1 ст. 68 КАС України, експертом може бути особа, яка володіє спеціальними знаннями, необхідними для з'ясування відповідних обставин справи [2]. У вище зазначеній статті законодавець зазначив права експерта, перелік яких не є вичерпним, його призначення та залучення, обов'язок експерта щодо надання обґрунтованого та об'єктивного письмового висновку на поставлені йому питання та з'явитися до суду за викликом суду та роз'яснити свій висновок і відповісти на питання суду чи учасників справи, оплату виконаної роботи та компенсацію витрат, пов'язаних із проведенням експертизи і викликом до суду. Також положення ч. 4-5, ч. 8 ст. 68, ч. 7 ст. 102, ч. 2 ст. 105, ч. 4 ст. 106 КАС України містять певні заборони під час проведення експертом